

моральній і інших її різновидів, залежно від ролі культурної інформації в розвитку і вихованні особи. Якщо розглядати інформаційну культуру в цьому плані, то треба говорити про неї, як про інструмент адаптації особи до умов зовнішнього середовища, як про спосіб гармонізації внутрішнього світу людини в ході освоєння усього об'єму соціально значимій культурній інформації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Уэбстер, Т. Теории информационного общества /Т. Уэбстер. – М., 2002. – С.14
2. Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине. / Пер. с англ. И.В. Соловьева и Г.Н. Поварова; Под ред. Г.Н. Поварова. – 2-е издание/ Н. Винер. – М.: Наука; Главная редакция изданий для зарубежных стран, 1983. – 344 с.
3. Воробьев, Г.Г. Твоя информационная культура /Г.Г.Воробьев. - М.: Мол. гвардия, 1988.- 303 с.
4. Каракозов, С.Д. Информационная культура в контексте общей теории культуры личности /С.Д.Каракозов //Пед. информатика. – 2000. - № 2. - С.41-54.
5. Зиновьева, Н.Б. Информационная культура личности: Введение в курс /Н.Б. Зиновьева; под ред. И.И. Горловой. - Краснодар, 1996. - 135 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Галета Ярослав Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: особливості становлення особистості в умовах інформаційного суспільства, використання інформаційних технологій у навчальному процесі.

УДК 371.124

ЯКІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Олена ГАНЖА (Жовті Води)

Оскільки соціальна відповідальність є складовим, системоутворюючим чинником соціальної зрілості та її критерієм, то доцільно вказати на закономірності формування і розвитку відповідальності. Згідно з характеристикою К. Муздибаєва: “Принципове значення має виявлення факторів формування відповідальності в різних видах

діяльності і залежності від різних видів взаємовідносин з іншими людьми” [7, с. 198].

Соціальна відповідальність, як внутрішня якість особистості, - складне в структурному відношенні явище. Як зазначає К. Муздибаєв, “соціальна відповідальність відображає схильність особистості дотримуватися в своїй поведінці загальноприйнятих у суспільстві соціальних норм, виконувати рольові обов’язки і її готовність дати звіт за свої дії” [7, с. 42].

За характеристикою Е.В.Ільєнкова, масштаб особистості людини вимірюється лише масштабом тих реальних завдань, у ході розв’язання яких вона і виникає та оформляється у своїй визначеності й розглядається в справах, які хвилюють і цікавлять не тільки власну персону, а і багатьох інших людей. Тому сила особистості – це завжди індивідуально виражена сила колективу, того “ансамблю” індивідів, який в ній ідеально представлений, сила індивідуалізованої спільності прагнень, потреб, мети, які нею керують [2].

В.І.Сперанський звертає увагу на поняття “деонтична ситуація”, яке запропонував болгарський соціолог В.Момов „Деонтична ситуація” створюється у відповідних умов – коли особистості пропонуються певні обов’язки, коли виникає відповідальність” [11, с. 99].

Деонтична ситуація – це поєднання об’єктивних та суб’єктивних факторів, що відбиває не стан особистості, а дійсності. Звичайно, особистість сприймає вплив середовища не пасивно, а у відповідності зі своїми особистими особливостями, інтересами, потребами, установками, досвідом тощо.

Метою даної статті є спроба показати, що будь-який суб’єкт відповідальної діяльності, який включений у систему відносин відповідальної залежності у змозі реалізувати їх як свідомий суб’єкт, лише усвідомивши свої обов’язки у їх зв’язку з розв’язанням суспільно-значущого завдання.

Грунтовний аналіз етимології слова „відповідальність” не лише в російській, але й в англійській, німецькій та французькій мовах зробив К. Муздибаєв [7, с.5-9]. Він стверджує, що у „Словаре Академии Российской по азбучному порядку расположенному”, який видруковано у 1822 році значення слова „відповідальність” означає „обов’язок у відповідальності за будь-що”. У «Толковом словаре живого великорусского языка» В.І.Даля відповідальність – це „обов’язок відповідати – у чомусь за щось, обов’язок дати за щось звіт”. Узагальнюючи ці пошуки К.Муздибаєв робить такий висновок:”За виключенням окремих відтінків, значення слова „відповідальність” у російській, англійській, німецькій та французькій мовах зівпадає. У всіх

цих мовах відповідальність зв'язана із виконанням обов'язку та необхідністю звітувати за це" [7, с.8].

Висхідним для аналізу проблеми відповідальності є суспільна природа людини. Саме суспільні умови життєдіяльності покладають на кожного індивіда відповідні обов'язки, за виконання яких він несе відповідальність. Реально, відповідальність тому й виникає, що в усіх своїх проявах – у праці, в побуті, в багатогранних соціальних взаєминах, в сім'ї, у взаєминах з іншими людьми – людина постає істотою соціальною.

Відповідальність – це аспект будь-яких відносин, в яких реально перебувають люди, які як суб'єкти свідомих дій реалізують об'єктивно покладені на них обов'язки. Узагальнюючи вищезазначене можна констатувати, що відповідальність – це філософсько-соціологічна категорія, яка показує об'єктивно необхідні взаємини між особистістю, середовищем, суспільством, на основі їх взаємних зобов'язань, які реалізуються у свідомій та вольовій поведінці й діяльності.

Доцільно розрізнити відповідальну діяльність та відповідальну поведінку. Так, відповідальна діяльність – це діяльність спрямована на реалізацію об'єктивно зумовленої соціально-значущої (соціально ціннісної) мети. А відповідальна поведінка – це поведінка, що утворюється відповідно до конкретних норм, правил, поглядів соціуму.

А.Г.Мисливченко так визначає особистість: "Особистість – це відносно стійка, динамічна, соціально зумовлена сукупність духовних, суспільно-політичних та морально-вольових якостей людини, свідомість і вчинки якої характеризуються відповідним ступенем соціальної зрілості й прагненням виявити свою індивідуальність, індивідуальні здібності. Іншими словами особистість – це дійсність індивіда як соціального феномена, який реалізує себе у різних формах соціальної дії" [6, с. 37].

Розвиток особистості у зрілому віці можна зрозуміти лише як саморозвиток. Саморозвиток як особливий вид діяльності здійснюється, з одного боку, в результаті актуалізації суб'єктності, а з іншого – через зіткнення людини з реальним світом, у якому вона вимушена здійснювати життєдіяльність. Процес саморозвитку відбувається тільки як результат синтезу внутрішнього й зовнішнього плану діяльності суб'єкта.

З одного боку, фундаментальний процес розвитку особистості, містить професійний саморозвиток, а з іншого – особистісний розвиток активно виявляється у просторі професійної діяльності, тим самим потенціюючи актуалізацію як здатність до саморозвитку.

В рамках зрілого віку, платформою саморозвитку є професійна діяльність. Під професійною діяльністю розуміють соціально значущу

діяльність, виконання якої вимагає спеціальних знань, умінь та навичок, а також професійно зумовлених якостей особистості.

А.К.Маркова як вищий етап розвитку професіонала виділяє „ етап творчого самовизначення себе як особистості професіонала”, де найважливішими стають „самобудівництво” та „самотворення”[6].

Підсумком саморозвитку на етапі зрілості є самотворчість. Суб'єкт, здатний піднятися на рівень самотворення, стає здатним перетворювати дійсність в просторі власної практики. У даному просторі процес самотворчості є синтезом власного саморозвитку й перетворення дійсності в самодіяльності, де професійна реальність стає її плацдармом. Людина, яка досягає такого рівня розвитку, не ставить мету адаптації до дійсності, в той час як нову здатність – формувати простір дійсності, стати причиною, а не тільки наслідком відповідних подій та подій, що формуються у соціальних процесах ситуацій, максимально використовувати здатність до творчості у своїй діяльності.

У своєму підході до проблеми дослідження соціальної відповідальності ми притримуємося діяльнісного підходу. Слід зазначити, що принципове методологічне значення має визнання подвійної детермінації діяльності – з боку предмета і з боку її власної логіки. „Діяльність – це такий процес, який ніколи не залишається завершеним, замкненим, він завжди „зайнятий” предметним світом, прагне глибше зануритися в нього й подовжити збагачення ним себе ... Людська діяльність настільки активна, наскільки вона розвинена як предметна, наскільки вона збагачена предметністю” [8, с. 83].

Відповідальна залежність за А.Макаренком, виникає в найрізноманітніших видах діяльності: в навчальній і у трудовій діяльності, в процесі відпочинку, гри тощо. У ході реалізації будь-якого виду діяльності необхідно, щоб була призначена песонально відповідальна людина. « Колектив — це цілеспрямований комплекс особистостей, які організовані й володіють органами колективу. А там, де є організація колективу, там є органи колективу, там є організація уповноважених осіб, довірених колективу, і питання ставлення товариша до товариша — це не питання дружби, не питання любові, не питання сусідства, а це питання відповідальної залежності [3, с. 207].

З метою реалізації цієї ідеї — єдності колективної та індивідуальної відповідальності, зумовленої взаємною залежністю й спільною метою, - Макаренко створює складну систему залежностей, систему повноважень та відповідальності. “Я намагався, - писав Макаренко, - як можна більше переплести залежності окремих уповноважених колективу один з одним так, щоб підпорядкування й накази якнайчастіше зустрічалися” [3, с. 208].

Згідно Г.Олпорту, існує саморозвиток екзистенції в культурі, а індивідуальність є „значущою властивістю людини”. Кожна людина є „унікальним творінням сил природи”. Процеси соціалізації та індивідуалізації ритмічно змінюються протягом вікового розвитку. Так, ідентичність утворюється з двох років, потім дитина втрачає себе, ідентифікуючись з оточенням та інтеризуючи цінності сім’ї та референтної групи однолітків, але у підлітковому віці пошук ідентичності відновлюється. Схема розвитку особистості за Г.Олпортом така: соціальна залежність – соціальна незалежність – соціальна відповідальність. Відповідальність – „екзистенційний ідеал зрілості”.

А. Маслоу [4] вважає, що „в людській істоті живе сила, яка підштовхує її до єдності особистості, до спонтанної експресивності, до повної індивідуальності”. Ця „внутрішня природа людини” певною мірою є спадковою. В процесі індивідуалізації людина повинна до неї прислуховуватися.

В розвитку так званих самоактуалізуючих особистостей сильніше звучать ноти індивідуалізації, ніж соціалізації. Внутрішня детермінація виявляється тут сильніше ніж зовнішня. Самоактуалізуючі особистості опираються на внутрішню природу, на свій потенціал і здібності, таланти і приховані ресурси. Ці люди відносно незалежні від зовнішнього світу, вони володіють внутрішньою волею.

В центрі уваги підходу К.Роджерса [9] також перебував індивід і його розвиток. Індивід дозріває, і йому притаманна потреба зростання – актуалізація закладеного потенціалу. Прагнення до самоактуалізації характерне для усього живого, воно вроджене. Самоактуалізація і є індивідуалізація: розкриття і розгортання себе. А соціалізація у цій концепції є контекст і умова такого розгортання.

В гуманістичній та екзистенційній парадигмах розвитку виникає новий вид детермінації – самодетермінація, самоактуалізація, самореалізація, самоздійснення та особлива увага надається логіці розвитку індивідуальності особистості.

За Ж.П.Сартром [10] механізми духовного розвитку – це перш за все рефлексія, самосвідомість. Свідомість лежить в основі відповідальності. Індивідуалізація – це самобудівництво.

Людина початково цілісна, й виділяти в ній індивідуальне та соціальне, натуральне та культурне, свідоме та безсвідоме – данина абстрагуванню.

Виходячи із вищезанченого можна констатувати, що людина творить власну долю й несе відповідальність за своє життя і свою поведінку. Людина володіє унікальним внутрішнім світом і внутрішньою волею. Внутрішній досвід є основним джерелом становлення її індивідуальності.

У визначенні рівня формування соціально-професійної зрілості особистості студентів ми притримуємося підходу В.В.Радула, який зазначає: ” Соціальна зрілість вчителя як рівень розвитку його особистості визначається всією сукупністю його діяльності. У залежності від сфери прояву соціальна зрілість є певною здатністю особистості до взаємодії із середовищем, що дозволяє їй ефективно займати відповідне місце в структурі первинних утворень. Тому оцінка рівня розвитку соціальної зрілості особистості як субекта колегіальної діяльності в кожному із напрямків діяльності, дає можливість одержати комплексну характеристику соціальної зрілості. На цій основі будується алгоритм інтегрування показника соціальної зрілості особистості — її індекс”[8 , с. 9].

Для визначення рівня формування соціально-професійної зрілості студента ми використовуємо модифікований варіант методики формування, де на основі діагностики ступеня прояву кожного із трьох критеріїв, результати у порівняльному аналізі будемо подавати у вигляді кількісного індексу.

Індекс задано аналітичною функцією $y=f(x)$. де I – це індекс, x – набір емпіричних індикаторів, f – символ перетворення, якому підлягає набір x при перетворенні в індекс. Відмінність індексу від показника полягає у тому, що індекс дає можливість порівняти показники, які безпосередньо неспіввимірні. Індекс як форма узагальнення ряду показників є оціночним нормованим числом.

Запропоновані нами кількісні критерії — це експериментально встановлені інтервали значень індексів активності, відповідальності та самовизначення. Варіанти їх перетину утворюють конкретну кількість рівнів формування соціально-професійної зрілості особистості студента — майбутнього вчителя історії.

Експериментальні значення кожного індексу змінюються від 1 до 5. Ми виокремлюємо три інтервали числових значень індексу (умовно) – „високий”, „середній”, „низький”. Межами цих інтервалів характеризується певний рівень формування соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя історії. Рівень має як кількісне так і якісне пояснення.

Перший („високий”) – статусно-творчий рівень формування соціально-професійної зрілості майбутнього вчителя пояснюється тим, якщо у межі значень високого інтервалу потрапляє хоч би одне із значень індексів – самовизначення, активності чи відповідальності (5,0 – 4,01).

Другий („середній”) – спонукальний рівень формування соціально-професійної зрілості особистості студента, визначається, якщо в межі значень середнього інтервалу потрапляє хоч би одне із значень індексів самовизначення, активності чи відповідальності (4,0 – 3,01).

Третій („низький”) – репродуктивно-задовільний рівень формування соціально-професійної зрілості особистості майбутнього вчителя характеризує його, якщо значення критеріїв не потрапляють у жоден із інтервалів зазначених вище (3,0 – 1,5).

Якісний зміст критеріїв(показники прояву). **Самовизначення:**

- прагнення здобути професію;
- бажання досягти успіхів у житті;
- вияв взаєморозуміння та адекватної поведінки стосовно оточення;
- використання можливостей середовища для реалізації своїх прагнень;

- врахування думок оточуючих.

Активність:

- бажання до здійснення самореалізації;
- бути корисним іншим;
- бути лідером;
- мати активну життєву позицію.

Відповідальність:

- мати пристойний рівень фахової підготовки;
- демонструвати відповідальність за покладені обов'язки;
- враховувати думки інших;
- бути відповідальним за себе та інших.

Висновок: Діяльність людини реалізується у трьох характерних для неї

сферах – праці, спілкуванні та пізнанні. Отже, при визначенні провідної сфери діяльності слід вказувати на три боки її змісту, що може бути досягнуто шляхом встановлення співвідношення трьох видів діяльності, а не концентрації уваги на одному із них. Такий підхід ми використовуємо у методиці педагогічного аналізу соціально-професійної зрілості особистості майбутнього вчителя історії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Батыщев Г.С. Деятельностная сущность человека как философский принцип / Г.С.Батыщев // Проблема человека в современной философии . – М., 1969. – 437 с.
2. Ильенков Э.В. Философия и культура / Э.В.Ильенков. – М.: Политиздат, 1991. – 464 с.
3. Макаренко А.С. Проблемы школьного советского воспитания / А.С.Макаренко. - Соч.: В 7-ми т.- М., 1951. Т.5.
4. Маркова, А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. – М., 1997. – 257 с.
5. Маслоу А. Самоактуализация // Психология личности. Тексты / А.Маслоу. – М., 1982.
6. Мысливченко А.Г. Человек как продукт философского познания./ А.Г.Мысливченко. – М., 1972.
7. Муздыбаев К. Психология ответственности / Под ред. В.Е.Семенова / К.Муздыбаев. – Л.: Наука, 1983. – 340 с.

8. Радул, В.В. Соціальна зрілість особистості вчителя: фактори формування. - К.: Вища шк. 2008. - 240 с.
9. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р.Роджерс. – М.: Прогресс «Универс», 1994. – 480 с.
10. Сартр Ж.П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии / Ж.П.Сартр. – М., 2000. – 386 с.
11. Сперанский В.И. Социальная ответственность личности: сущность и особенности формирования./ В.И.Сперанский.– М., 1987.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ганжа Олена Володимирівна — кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри управління і підприємництва Дніпропетровського обласного комунального вищого навчального закладу “Інститут підприємництва “Стратегія”.

Коло наукових інтересів: дослідження соціально-професійних якостей майбутнього фахівця.

УДК 371.12.001.76

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Надія ГОЙДОШ (Переяслав-Хмельницький)

Постановка проблеми. Модель готовності майбутнього вчителя іноземної мови до використання інноваційних технологій у професійній діяльності відображає цілісний педагогічний процес, оскільки жоден з компонентів даної моделі, узятий окремо, не досягне заданої мети. Кожен компонент моделі вирішує конкретну задачу, а їх сукупність досягає мети – формується нова якість особистості – готовність учителя іноземної мови до використання інноваційних технологій у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній педагогіці за останнє десятиліття з'явилася значна кількість дисертаційних досліджень феномену професійної готовності особистості. Вона вивчалась в роботах А. Ліненко, І. Мороза, К. Платонова, В. Сластьоніна. Формування готовності педагога до професійної діяльності досліджували І. Гавриш, В. Моляко, Д. Пащенко, О. Пехота та ін., що свідчить про актуальність та нагальність вирішення окремих питань зазначеного феномену.